

Lojdová, Kateřina

Socializace do subkultury skinheads

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. U, Řada pedagogická. 2008,
vol. 56, iss. U13, pp. [141]-151

ISBN 978-80-210-4811-9

ISSN 1211-6971

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/104719>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

SOCIALIZACE DO SUBKULTURY SKINHEADS

SOCIALIZATION INTO SKINHEADS

SUBCULTURE

KATEŘINA LOJDOVÁ

Abstrakt

Tento text se zabývá tématem subkultur v sociální pedagogice. Navazuje na výzkumy realizované na Chicagské škole a v Birmingham Centre for Contemporary Cultural Studies vlastním kvalitativním výzkumem, založeným na rozhovorech se sedmi informanty ze subkultury skinheads. Identifikuje některé faktory socializace do subkultury na ose od mikrosociálního po makrosociální prostředí. Dále se zabývá životní dráhou informantů, na které došlo k posunu od subkultury primární k subkulturě sekundární. Jsou zmíněna některá specifika životního stylu osob v subkulturě.

Klíčová slova

kvalitativní výzkum, Národní odpor, pravicový extremismus, skinheads, socializace, sociální deviance, subkultura

Abstract

The paper deals with subculture as a topic in social pedagogy. Following investigations into subcultures undertaken by the Chicago School and by Birmingham Centre for Contemporary Cultural Studies, it presents its own qualitative research of socialization into the subculture of skinheads based on interviews with seven informants. It identifies some factors of socialization into the subculture, ranging from the micro-social to the macro-social dimension. It also deals with the life paths of the respondents, during which a noteworthy change occurred. Some specificities shared by life styles of people living in the subculture are mentioned.

Keywords

qualitative research, national resistance, right-wing extremism, skinheads, socialization, social deviance, subculture

Úvod

V tomto textu věnujeme prostor tématu subkultur, které je na poli pedagogických věd akcentováno jako „důležitá kategorie mající značný význam pro sociální pedagogiku a pro výchovu“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 132), avšak v rovině výzkumné mu není věnována téměř žádná pozornost. Přispějeme tedy poznatky o tomto fenoménu získanými skrze kvalitativní výzkum provedený v rámci diplomové práce. Nejprve nastíníme teoretická a metodologická východiska zkoumání subkultur v minulosti, dále navážeme představením zkoumané subkultury, abychom pak mohli

přejít k prezentaci procesu socializace do subkultury skinheads, který tvoří jádro této práce.

Základy zkoumání subkultur na univerzitní půdě položila Chicagská škola¹, která se zformovala na University of Chicago v roce 1982 a do konce 30. let 20. století byla dominantním představitelem americké sociologie (Gelder, Thornton, 1997). Výzkumníci Chicagské školy vyrazili do undergroundu městského života zejména s metodou zúčastněného pozorování. To jim umožnilo pečlivě sbírat data i o specifických a uzavřených subkulturách. Objektem výzkumu byly především delikventní subkultury.

Zájem o subkultury mládeže, tedy subkultury, jejichž členové jsou definováni stejným věkem, nastal později, a to v 2. polovině 20. století na Birmingham Centre for Contemporary Cultural Studies² (CCCS). Přístup CCCS byl však úzce svázán se socioekonomickou situací Británie 70. let. Subkultura byla interpretována jako reakce na strukturální změny britské poválečné společnosti (Muggleton, Weinzierl, 2003).

Šedesátá a sedmdesátá léta 20. století bychom mohli nazvat zlatou érou subkultur, a to nejen z důvodu, že byla tato doba bohatá na vznik mnoha různých subkultur, ale i z důvodu prostoru, který byl tomuto tématu věnován ve výzkumných institucích.

K miléniu se váže přechod k postsubkulturální éře.³ Postsubkulturální kritika se vztahovala zejména k uchopování subkultur jako jasně definovaných skupin, jejichž členové byli organizováni kolem sady jednoznačných pravidel. Metodologicky se upouští od zkoumání pozorovatelných interakcí v reálném čase a své místo zde nachází například analýza diskursu (Bennett, Kahn-Harris, 2004).

Realizovaný výzkum je inspirován kvalitativním přístupem uplatňovaným ve zmíněných institucích, po vzoru CCCS se snaží zakomponovat i makrosociální pohled na subkulturu a z postsubkulturálních trendů je v něm zahrnut hlavně vývoj členství v subkultuře i subkultury samé.

Subkultura skinheads

Ve druhé polovině 60. let 20. století vzniká v britských poválečných sídlištních hnutí skinheads. Skinheadi si byli vědomi toho, že žijí v nejhudších podmínkách, navštěvují nejhorší školy a mají nejhorší práci s nejnižšími platy. Hippies a studenty vnímali jako povaleče, kteří „ždímají“ stát, proti nim postavili hodnoty tradiční dělnické třídy (Moore, 1993). Hnutí skinheads bylo charakteristické „kolektivní solidaritou a kultem

¹ Někteří představitelé: M. Gordon (koncept subkultury), A. Cohen (obecná teorie subkultur), P. Cressey (subkultura taxi-dancers – tanečnic za peníze).

² Někteří představitelé: D. Hebdige (subkultura punks či předchůdců skinheads mods), Hall a Jefferson (publikace *Resistance Through Rituals*, která přináší makrosociologický pohled na subkulturu), A. Mc Robbie (ženy v subkultuře).

³ Přestože některé postsubkulturální texty vznikly před tímto sympoziem, můžeme za významný bod přechodu k postsubkulturálním studiím označit symposium Post Subcultural Studies konané ve Vídni v roce 2001 (Muggleton, Weinzierl, 2003). Někteří představitelé: R. Bury (subkultura fanklubů), P. Hodkins (internetové subkultury).

mužností“ (Hall, Jefferson, 1976, s. 102). Důležité je vzhledem k pozdějšímu spojení skinheads s rasismem poznamenat, že „skinheadská identita byla původně vnímána především z třídního, nikoliv z etnického hlediska. Ke spojení s rasismem dochází v souvislosti s nasměrováním násilí vůči barevným imigrantům, kterým bylo vyčítáno blokování pracovních příležitostí a bytů“⁴ (Mareš, 2003, s. 405). Hnutí se ve svém vývoji dále členilo, a to tak, že se v něm nacházejí i zcela protichůdné směry. Nejvýraznější dichotomii tvoří ultrapravicoví skinheadi (nazi-skinheads) a ultralevicoví skinheadi (tzv. redskins), dále pak rasističtí skinheadi (White power) a skinheadi proti rasismu, tzv. SHARP (SkinHeads Against Racial Prejudice).

Před rokem 1989 pronikaly do Československé republiky roztržštěné informace o hnutí skinheads vzniklém na Západě. „Jednotlivé osoby se nechaly skinheadskou subkulturou, o které se dozvídaly z komunistické propagandy o nárůstu násilí a neofašismu v západních zemích a z mládežnických časopisů, které byly dováženy přes železnou oponu, inspirovat postupně a nezávisle na sobě“ (Mareš, 2003, s. 411). Po roce 1989 nastal rychlý rozvoj subkultury zejména pod taktovkou hudební skupiny Orlík. Pod vlivem Orlíku byla subkultura spojena především s vlastenectvím, částečně pak s rasismem a nacismem. Kromě kritiky společenských problémů byla však obsahem hnutí skinheads také, a pro některé možná především, zábava.

Ve vývoji subkultury skinheads u nás dochází k postupné transformaci, která spočívá v přesunu některých jedinců od nestrukturovaného hnutí skinheads k organizaci zcela jiného rázu, extrémně politicky orientované – k Národnímu odporu⁵. Tento posun odkazuje k životní dráze některých bývalých skinheadů a zároveň současných přívrženců Národního odporu, ale i k širšímu společenskému trendu, který znamená zužování řad nepolitických skinheadů a rozšiřování řad skinheadů politicky orientovaných, řazených zejména do tzv. extrémní pravice. Tento proces odpovídá procesu politizace subkultur, identifikovanému v éře postsubkulturních studií (Muggleton, Weinzierl, 2003).

Jak se stát skinheadem aneb Socializace do subkultury

Je třeba připomenout, že zde neběží o primární socializaci (socializace dítěte do společnosti), ale o socializaci sekundární (internalizace subsvětů dospělým). Jde o proces nabývání vědění pro vykonávání určité role. Toto vědění zahrnuje slovní zásobu, postoje a také jejich emocionální zabarvení. Výsledkem internalizace je subjektivní identifikace s rolí a jí příslušejícími normami (Berger, Luckmann, 1999). Socializo-

⁴ Tento trend nastává v subkultuře skinheads na přelomu 60. a 70. let 20. století (Mareš, 2003).

⁵ **Národní odpor** působí v České republice organizovaně v 9 městech. Organizace nemá právní subjektivitu. Jeho činnost se zaměřuje na pořádání demonstrací, na kterých jeho přívrženci vyjadřují a propagují svoje názory. Provozuje webový portál www.odpor.org, který definuje jako prostor pro svobodu slova. Články na tomto portálu jsou především zaměřeny proti systému, tj. stávajícímu politickému řádu, proti multikulturalismu, Židům či levicovým extremistům. Propagují zejména myšlenku nacionálního socialismu. Činnost Národního odporu monitoruje například BIS, Policie ČR a spolu s dalšími institucemi vydávají každoročně zprávu *Informace o problematice extremismu na území České republiky*.

vaný jedinec tedy disponuje souborem vědění, které modeluje jeho chování. Tento soubor vědění musí být udržován a aktualizován. Tím naznačujeme procesuální charakter socializace do subkultury.

K udržování identity dochází na dvou rovinách: vzájemným pozitivním hodnocením členů vlastní subkultury oproti členům jiných skupin a posilováním identity ze strany širšího okolí.

Pozitivní hodnocení členů vlastní skupiny prokázal empirický výzkum prostřednictvím modelu minimální skupiny. V něm jsou osoby rozdělovány do skupin na základě triviálních znaků a vyjadřují se o členech „vlastní“ a „cizí“ skupiny. I tehdy, kdy hodnotící osoby z hodnocení neprofitovaly, hodnotily členy „své“ skupiny příznivěji než členy „cizí“ skupiny. Interpretovat tento výzkum můžeme tak, že členové skupiny se snaží vytvořit si pozitivní identitu skrze předsudky vůči jiným skupinám. Tato identita je pak základem skupinového jednání, zajišťuje meziskupinovou diferenciaci a vnitroskupinovou kohezi (Slaměnik, Výrost, 1997).

Kromě členů subkultury ovlivňuje identitu člena subkultury i okolí. Okolí může chování v subkultuře odměňovat či trestat. Trestání ve smyslu negativních nálepek však nemusí být nutně faktorem oslabujícím identitu člena subkultury, naopak může dané osobě vyhovovat (např. image rváče). Pokud jsou reakce okolí dlouhodobě trestající, může dojít ke krizi identity a jedinec se může rozhodnout změnit svoji identitu a způsob života (Hrčka, 2000).

Metodologie výzkumu

Realizovaný výzkum navazuje na tradici kvalitativní metodologie ve zkoumání subkultur. Využití kvalitativního výzkumu v této práci je vedeno snahou nahlédnout na zkoumanou realitu skrze pohled zúčastněných osob a této realitě porozumět, tj. „rekonstruovat to, jak někdo druhý propojuje skutečnosti pomocí jím uznávaných zákonitostí, aby vyřešil svůj problém“ (Hendl, 1997, s. 13).

Výzkumný vzorek byl před vstupem do terénu vymezen přívrženci subkultury skinheads, kteří se k této subkultuře sami hlásí. Záhy po zahájení výzkumu se však ukázalo, že zkoumaní jedinci mají k této subkultuře ambivalentní vztah. Všichni shodně prohlašovali, že skinheady byli v minulosti, avšak v současné době se považují za národní socialisty, případně nacionalisty. Vymezení vzorku bylo tedy po vstupu do terénu rozšířeno nejen na přívržence skinheads, ale i na přívržence extrémní pravice. Šest ze sedmi informantů se přímo hlásí k hnutí Národní odpor.

Do terénu jsem vstoupila v roli cizince a informanty získávala skrze metodu sněhové koule⁶. Rizikem této metody je, že informanti určitého „typu“ budou odkazovat na své přátele, kteří jsou informanty stejného „typu“, a tímto dojde k vynechá-

⁶ Metoda sněhové koule se často používá ve výzkumných prostředích, kde je získávání informantů obtížné. První informant poskytne kromě výzkumných dat i nominaci kandidátů na další rozhovory. Výzkumný vzorek se tak pomyslně „nabaluje“ a celý proces se opakuje až do dosažení saturace (Miovský, 2003).

ní některé charakteristiky zkoumaného problému. Tomuto jsem se snažila předejít „rozvinutím“ metody sněhové koule ve dvou městech České republiky.

Ve vztahu k informantům jsem zaujímala roli „důvěryhodného reportéra“, kterou Blaikie charakterizuje jako víceméně objektivní. Cílem tohoto přístupu je nechat informanty mluvit a poté prezentovat jejich pohled. Tuto pozici využíval například chicagský sociolog Herbert Blumer (Blaikie, 2000).

Výzkum byl proveden metodou hloubkových rozhovorů se sedmi informanty. Rozhovory byly přepsány a kódovány technikou otevřeného kódování (Strauss, Corbinová, 1999).

Prezentace výsledků empirického výzkumu

V této kapitole představíme některé z výstupů empirického výzkumu. Text je strukturován od socializačních faktorů mikrosociálních až po faktory makrosociálního prostředí, dále je pak veden životní osou informantů, na které dochází k zajímavé proměně.

1) Cesta k nové identitě

Cesta do subkultury je podmíněna multifaktorově. Ve výpovědích informantů se objevilo několik sociálních faktorů, které je nasměrovaly do subkultury.

Důležitou roli ve vstupu do subkultury hrají významní druzí. Ačkoliv Berger a Luckmann tento pojem užívají pro vysvětlení primární socializace, v určité modifikaci jej lze použít i při interpretaci socializace do jiné kultury, v našem případě subkultury. I zde se totiž setkáváme s někým, kdo jedinci nový svět subkultury „zprostředkovává a v průběhu tohoto zprostředkovávání jej pozměňuje“ (Berger, Luckmann, 1999, s. 130). Zásadní rozdíl oproti procesu primární socializace je v nabytých zkušenostech, díky kterým může jedinec to, co je mu předáváno, konfrontovat, a také ve vztahu obou aktérů. Zatímco pro dítě je významný druhý autoritou, kterou nemůže samo volit, v procesu vstupu do subkultury je významný druhý vybranou osobou a vztah mezi nimi je partnerský. Pokud jsme si vědomi těchto strukturálních odlišností, můžeme pojem významný druhý používat a skrze něj vysvětlit zejména proces „zasvěcení jedince do objektivního světa části společnosti“ (Berger, Luckmann, 1999, s. 129), neboli socializaci do subkultury. Často byl významným druhým uvádějícím do subkultury někdo z blízkého okolí, například nejlepší kamarád:

„Měl jsem jednoho kamaráda, skrz kterého jsem se mohl začlenit a tou subkulturou proplout. Já jsem se s ním znal od malička, a věděl jsem, že je dluho takovej a takovej. Prostě jednu dobu jsem se k tomu dostal.“ (Franta)

Jiný informant popisuje, jak on sám byl významným druhým pro své spolužáky: *„Jestli tě zajímá ten zdroj, tak to bylo přes různé kamarády, ne že by mě oni přesvědčovali, ale já jsem byl ten dynamický prvek, začal jsem o tom mluvit ve třídě, že bysme si měli všichni pomoci, protože jsme Češi, jeden národ a podobně. A chytli se toho tehdy agresivnější jedinci, kteří chtěli tu agresi někam namířit. Já jsem tu jejich agresi nasměroval. Oni tvořili základ té mé subkultury.“*

A učili jsme se od sebe zákonům té subkultury, pojmům té subkultury, rozlišovat subkultury a vymezovali jsme další nepřátele, podle toho, jak jsme vnímali jejich nebezpečnost pro tenhle národ.“ (Gustav)

Ve vrstevnické skupině, jejíž členové si byli navzájem významnými druhými, docházelo ke zhušťování myšlenek skrze vymezení se vůči jiným myšlenkám.

Role významného druhého může být umocněna motivy ke vstupu do hnutí skinheads, neboli důvody, proč se skinheads stali pro informanty referenční skupinou. Ve výpovědích informantů najdeme dva hlavní proudy, které je nasměrovaly do subkultury.

První je negace norem členské skupiny. Cyril zmiňuje nespokojenost s normami skupiny, které byl členem: „*Hlavní důvod je, že když jsem byl mladší, tak jsem jezdil na bruslích, na kolečkovech, začal jsem se stykat s těma lidma, co jezdili na bruslích, ale postupem času jsem zjistil, že jim ani tak nejde o ten sport, ale že si sednou, zabulí si a pak jsou vybulení, takovýhle věci, ale mně to moc nevonělo.“*

Subkultura skinheads se mohla stát referenční skupinou, protože drogy programově odmítá, ve svém pravicovém pojetí je pak antitezí k povalečství a proklamuje pevný řád.

Druhý proud se již vztahuje k rasovému kontextu problematiky, jsou jím předsudky nebo negativní zkušenost s Romy. Počátky rasistických myšlenek, na kterých mohli informanti dále stavět, lze hledat už v dětství. Rasismus mohl být v rodině „skrytým kurikulem“: „*Pamutuju, že když jsem byl mladší, ještě než jsem s nima měl takovou zkušenost, úplně malej, a někdo se mě zeptal na cikány, tak jsem řekl, že mně nevadí, ale že se jich bojím, protože jsem věděl, že se o nich mluvilo.“* (Franta)

Hlavním zdrojem přesvědčení pak byla pro mnohé samotná negativní zkušenost s Romy: „*Když jsem byl malej a byl jsem u dědy, tak mě tam nějaký cikánky podrápaly šileně v obličejí nebtama, tak jsem je neměl rád, a pak už to šlo jedno s druhým, i když jsem se o ně nějak předtím nezajímal. Pak mě zmlátili, když mi bylo čtrnáct, čtyři dospělí chlapi zmlátili čtrnáctiletýho kluka. A byl jsem čtrnáct dní v nemocnici s otřesen mozku a zlomeninama.“* (Borek)

Vztah mezi oběma proudy je přitom reciproční, „neboť i v negaci se člověk zásadně orientuje podle negovaného a nechťeně se jím dává určovat“ (Mannheim, 2007, s. 27). To znamená, že na základě negovaného jsou hledány alternativní životní koncepty, ať už antagonistické ve vztahu k negovanému nebo pouze odlišné. V tomto případě se stala alternativním konceptem subkultura skinheads.

Dále bychom mohli pokračovat přes socializační prostředí rodiny a školy⁷, avšak z důvodů nízké saturace těchto kategorií ve výzkumu již zahrnujeme procesy socializace do subkultury makrosociálním pohledem na širší společenský kontext. V duchu uvažování CCCS tedy vezmeme v úvahu strukturální podmínky, které rozmach hnutí v 90. letech u nás akcelerovaly. Je to především otevření hranic a s tím související import nových trendů ze Západu, ale i otázka migrace, kterou tato skutečnost vyvolala, to vše umocněno uvolněním prostoru pro svobodu slova. V neposlední

⁷ V rodině je téma subkultury tabu a toto mlčení se jeví jako oboustranná strategie umožňující kooperaci. Ve škole si učitelé byli příslušnosti svých studentů k subkultuře často vědomi, toto téma ale se studenty otvírali jen zřídka. Informanti si nemyslí, že by jejich příslušnost k subkultuře ovlivnila hodnocení učitelů, necítí se tudíž být ve škole diskriminováni.

řadě informantů uvádějí, že subkultura skinheads byla v době jejich dospívání módní vlnou a jednou z mála dostupných subkultur.

V dynamickém systému výše uvedených podmínek působil jeden významný faktor – hudba. Hudbu můžeme označit za nástroj formování myšlenek subkultury. Jedná se především o hudební nosiče, které byly pro skinheady knihou, ze které se mohli „učit“: „*Hodně nám pomohlo, že on díky svému bratrovi měl nějaký kazety, jako třeba Orlík a podobně. Tenhle kamarád mi půjčil ty Orlíky, tak jsme poslouchali, díky tomu propagandistickému získáš takovej pocit sounáležitosti s tím tvým národem, řekne ti tam, že ty cikány taky nemá rád, že jsou špatní, že to tak cítí taky.*“ (Gustav)

Hudební nosiče jsou tedy důležitým médiem, skrz které se šíří „vědění“ subkultury. Účinnost toho prostředku je dána jasně formulovanými tezemi podtrženými emocionálním nábojem hudby. V počátcích subkultury skinheads byly tyto nosiče jedním z mála informačních zdrojů. Až v posledních letech nabývá na významu internet jako informační zdroj. Dále hudba působil ve formě koncertů jako kohezivní nástroj subkultury: „*To byl silnej motor, co se týká těch koncertů, nebo shromáždění. Když člověk viděl stejně oblečený, ta uniformita, to bylo, co mě lákalo, ta sounáležitost, protože to si myslím, že každýho lákalo a láká to na každý subkulturu, být mezi svýma. To bylo to, co mě nabilo, když to člověk viděl kolem sebe, jo, nejsem sám, nejsem divnej, je nás tady víc, jsem tu mezi svýma.*“ (Gustav)

Koncerty přinášejí pocit sociální soudržnosti. Skinheadské koncerty jsou navíc charakteristické uzavřeností a vysokou mírou utajenosti, takže účast na nich může vést k pocitu výlučnosti.

Vstup do subkultury je ovlivněn zmíněnými faktory, které jsou umocňovány nebo také filtrovány postavou významného druhého. Nová identita se vytváří v procesu socializace. „Jakmile je vytvořena, je obměňována, udržována i přebudována sociálními vztahy“ (Berger, Luckmann, 1999, s. 170). Toto odkazuje k nekončícímu procesu socializace do subkultury.

2) Skinheadem napořád?

Zdánlivě by zde mohla práce skončit. Popsali jsme některé faktory socializace do subkultury. Opak je ale pravdou. Stojíme na počátku konstrukce identity, která má procesuální charakter, tzn. že identita je v procesu socializace do subkultury cirkulárně konstruovaná a rekonstruovaná. Co se tedy stalo se skinheadskou identitou informantů tohoto výzkumu?

„*A ty skinheads, kteří držejí tu starou módu, to jsou podle mě tupci, těm se líbí jenom se rvát, žádná myšlenka, nic, prostě subkultura, která absolutně nefunguje. Postupem času se to segregovalo, vydrželo to tvrdší jádro a ti skinheads spíš odsuzujou, zjistili, že to nemá budoucnost, a snaží se o nějakou politickou scénu, čili vzniká Národní odpor a takovýhle organizace.*“ (Dan)

V životě informantů došlo k zajímavému zvratu — časem se od původního hnutí distancovali. Od neorganizované volnočasové činnosti přešli k organizovanému hnutí – k Národnímu odporu. Hlavním bodem změny je posun od roztržštěných myšlenek ke koncepci národního socialismu. Nejednalo se o jeden jev, který by smýšlení informantů náhle změnil. K rekonstrukci identity napomohlo prvotní utvoření sku-

piny, ve které se myšlenky mohly formovat: „*Tady bylo dobrý, že bylo silný jádro, a když si ti lidi mezi sebou povídali, tak se začaly ty myšlenky konečně formovat, poznalo se, co je dobrý a co ne. Postupem času ty myšlenky získaly úroveň.*“ (Dan)

V subkultuře se tak de facto vytvořila nová subkultura. V prostoru primární subkultury se otevřel prostor pro nové sdružování a specifikaci obsahu subkultury odlišného od obsahu subkultury primární. Zde se tedy opakuje proces socializace do subkultury, nejedná se však už o proces socializace do subkultury primární, nýbrž do subkultury sekundární. Významný druhý je nahrazen významnými druhými (obvykle více osob) pocházejícími z primární subkultury, dochází k negaci norem primární subkultury nebo k jejich specifikaci. Pro širší okolí může být tento proces jen drobnou nuancí, kterou nemusí zaznamenat, proto se jejich vliv jako socializačního činitele nemusí lišit od prvotního stadia. Novou subkulturu můžeme označit za sekundární. Je třeba si uvědomit, že posun od primární subkultury skinheads k sekundární subkultuře Národní odpor se vztahuje ke konkrétním informantům zasazeným v konkrétním historickém kontextu, a není tedy univerzálním posunem.

3) V novém kabátu

S přechodem od skinheads k Národním odporu souvisí i velmi důležitá změna zevnějšku. O skinheads panuje představa chlapců s oholenou hlavou, ve vysokých botách a ve vojenské bundě, tzv. bomberovi. Právě tahle sdílená představa vztahující se k subkultuře násilí je pro skinheads nálepkou, která je na první pohled označuje a marginalizuje. Političtí skinheads, kteří směřují k extrémní pravici, a skinheadství pro ně není jen zábava, ale i životní poslání, identifikovali proces nálepkování jako problematický. Pochopili, že jsou označeni za devianty, aniž by projevíli deviantní chování: „*V Národním odporu vidíš, že lidi mají na sobě Adidas, a řekneš si slušní hodní lidi. Třeba kdybysme přišli my dva, asi by ses s náma normálně bavila. Neřekla bys: ‚Hele, to jsou skiní‘. A o to právě jde.*“ (Cyril)

Problematika tohoto označování byla jedním z faktorů, který přiměl politické skinheady „změnit kabát“. Jejich oblečení je strídmější a na první pohled majoritou téměř nerozpoznatelné. Tvoří ho zejména specifické značky oblečení⁸. Političtí skinheads tak mohou být označeni majoritou na první pohled za konformní, ačkoliv jejich aktivity mohou být deviantní. „Převlečením kabátu“ dochází k přesunu skinheads od možnosti zjevné deviace, tj. deviantního chování které je označené za deviantní⁹, k možnosti skryté deviace, tj. deviantního chování, které může být označeno jako konformní.¹⁰ Tento posun je přitom pro politické skinheady zásadní. Chtějí-li se zapojovat do politického dění, nesmí z něho být a priori vyřazeni v důsledku svého vzhledu.

⁸ Mezi skinheadské značky oblečení patří například Lonsdale, Fred Perry, Ben Sherman, Pitt Bull, Troublemaker, Thor Steinar, dále pak skinheadi nosí sportovní oblečení Umbro, Everlast, Adidas.

⁹ Dle: Hrčka, 2001, s. 41.

¹⁰ Dle: Hrčka, 2001, s. 41.

4) Klub rváčů?

Skinheadi jsou v očích veřejnosti kluci, co se rvou. Jak se k tomuto mýtu stavějí sami bývalí skinheadi? Dan shrnuje tuto představu takto: „*Dřív to bylo tak, že ta zábava byla jít a poprat se, to ví každej, mně se to osobně nelíbilo.*“

Někteří tedy konstatují, že násilí bylo přirozenou součástí subkultury, sami ho ale aktivně nevyhledávali, což je zajímavým kontrastem k subkultuře, do které se socializovali. V přechodu k extrémní pravici někteří shledávají vymezení se vůči tomuto demonstrativnímu násilí: „*Hodně lidí, co se ke tomu blásí nebo blásilo, dělalo opravdu velkej bordel, s čímž jsem se absolutně neztotožňoval a neztotožňuju, proto jsem se snažil nějak oddělit.*“ (Cyril)

Posun od kultu síly, jak subkulturu skinheads informanti sami nazývají, k politické orientaci vnímají někteří informanti kladně: „*Navíc je to dost osvobozující pro jedince, kterým to nevyhovuje. Dřív bylo skinheads o takový tom kultu síly a podobně, kdo neměl svały a tak dál, mohl se cítit utlačovanéj. A tohle hnutí nepřítahovalo lidi, kteří byli inteligentní a měli ideu, měli určitý myšlenky, filozofii, ale vadil jim právě tady ten siláckej postoj, kult síly a podobně.*“ (Franta)

I přes deklarované překonání násilí v subkultuře však různé formy agresivity zůstávají součástí života některých informantů: „*Byl jsem čtyřikrát soudně trestanej. Naposledy minulej týden. No prostě kdýž někdo rejpal, tak jsem ho seřezal a skončil v nemocnici. Bobužel, no bobužel, mně je to jedno, že jo, bobužel, protože musím platit soudní výlohy.*“ (Cyril)

Průvrženci Národního odporu se tedy od pouličního násilí distancují, což můžeme interpretovat skrze Goffmanův model dramaturgického jednání, kdy se jedinec snaží v nové roli (na rozdíl od předchozí role zatížené deviantní nálepkou) přesvědčit své okolí, že jeho postava je skutečně nositelem vlastností, jaké zdánlivě má¹¹ (Goffman, 1999). Kromě roviny individuálních životů informantů nás zajímá, zda vymizelo násilí v subkultuře jako celku. Latentní existenci násilí v ideologické rovině extrémní pravice můžeme vyčíst z výroků o národním socialismu: „*Dle mýho národního socialismus není spojenej s agresivitou jako prvotně. Je tam určitě nějaká forma ne násilí, ale té síly proti určitějm věcem, který se nedají přejít nějakou debatou, dohodou a podobně. K některějm věcem se prostě člověk musí umět postavit čelem.*“ (Gustav)

Posun od skinheads k Národnímu odporu v rovině násilí je posunem od demonstrativního pouličního násilí vůči vybraným jednotlivcům k politické koncepci, která v sobě násilí v různých formách implicitně zahrnuje, a to ne vůči jednotlivcům, ale vůči celým skupinám. Doprovodným jevem tohoto procesu je změna vnějšího vzhledu skinheadů, kdy výstřední skinheadske oblečení nahrazují „civilnější“ oděvy, a průvrženci subkultury se tak stávají pro majoritu „neviditelnými“.

¹¹ Účinkující se přitom může nacházet na škále od naprostého ztotožnění se se svým výkonem po naprosté neztotožnění s ním, kdy je hraný výstup prostředkem k ovlivňování obecnstva (Goffman, 1999).

Závěr

Práce otevřela některé kategorie sociální pedagogiky vážící se k cestě jedince subkulturou. Byl to faktor prostředí, a to na jeho různých úrovních, kde se jako nejvýraznější jeví postava významného druhého působící v mikroprostředí jedince. Neopomněli jsme ani působení makrosociálního prostředí na utváření subkultur, ve kterém jsme poukázali na vliv strukturálních podmínek 1. poloviny 90. let 20. století na rozmach subkultury skinheads u nás.

Dále jsme se dotkli významu nálepkovací teorie pro fungování subkultury, a to z hlediska subkulturní uniformy, kde jsme identifikovali problém apriorního udělování negativních nálepek, který přívrženci subkultury překonávají „změnou kabátu“.

To vše zasazeno do ústřední kategorie – procesu socializace, ve kterém se zmíněné jevy odehrávají. Zde je třeba připomenout, že identita se v procesu socializace neustále rekonstruuje. Mění se jak již zmíněná vnější stránka identity informantů výzkumu – vzhledová, tak i vnitřní stránka identity – ideologická.

Prezentované výstupy otvírají mnohé další otázky, které mohou rozvinout utváření sociálně pedagogické teorie.

Literatura

- BENNETT, A., KAHN – HARRIS, K. *After subculture: critical studies in contemporary youth culture*. New York: Palgrave Macmillan, 2004. ISBN 0333977114.
- BERGER, P., LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 8085959461.
- BLAIKIE, N. *Designing social research: the logic of anticipation*. Cambridge: Polity Press, 2000. ISBN 0745617662.
- GOFFMAN, E. *Všichni hrajeme divadlo: sebeprezentace v každodenním životě*. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon, 1999. ISBN 8090248241.
- GELDER, K., THORNTON, S. *The subcultures reader*. London: Routledge, 1997. ISBN 0415127270
- HALL, S., JEFFERSON, T. *Resistance through rituals: youth subcultures in post-war Britain*. Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge, 1976. ISBN 0415099161.
- HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 8073670402.
- HRČKA, M. *Sociální deviace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 8085850680.
- Informace o problematice extremismu na území České republiky v roce 2006*. [online]. 2007 [cit. 2008-02-14]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/dokument/2007/extrem06.pdf>>.
- KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150042.
- MAREŠ, M. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Blansko: Barrister a Principal, 2003. ISBN 8086598454.
- MANNHEIM, K. Problém generací. In *Sociální studia*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 11–44.
- MIOVSKÝ, M. *Příručka ke provádění výběru metodou sněhové koule: snowball sampling*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003. ISBN 8086734080.
- MOORE, J. *Skinheads Shaved for Battle: A Cultural History of American Skinheads*. Wisconsin: Popular press, 1993. ISBN 0879725834.
- MUGGLETON, D., WEINZIERL, R. *The post-subcultures reader*. New York: Berg, 2003. ISBN 1859736688.

STRAUSS A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*.

Boskovice: Albert, 1999. ISBN 808583460.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. Praha: ISV nakladatelství, 1997. ISBN 808586620X.

O autorce

Mgr. KATEŘINA LOJDOVÁ vystudovala obor Sociální pedagogika a poradenství na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. V současné době je interní studentkou doktorského studijního programu oboru Pedagogika na stejné fakultě. Zaměřuje se na oblast subkultur a sociálně patologických jevů.

Kontakt: 100154@mail.muni.cz

About the author

Mgr. KATEŘINA LOJDOVÁ has a diploma in Social Pedagogy and Counselling from the Department of Educational Sciences, Faculty of Arts, Masaryk University, Brno. She is currently a doctoral student of Pedagogy in the same university department. She studies subcultures and social pathology.

Contact: 100154@mail.muni.cz

